

שושבין – משמל כפופו ומזויגו. ולמאן דאמר פרצוף – וממלמו היה מלך אחד וכן נקבע מלך אחד. הי מינייהו סגי ברישא – איזו פרצוף היה מהלך לפניו. אפילו היא אשתו – גנאי דכח. נודמנה לו על הגשר – אשם אמורי אשת איש. ער שעצור לפניו. אחוריי אשה בנהר –

על הכתוב "ויביאה אל האדם" (בראשית ב, כב) אמר ר' ירמיה בן אלעזר: כתוב זה מלמד שנעשה הקדוש ברוך הוא שושבין לאדם הראשון, ומכאן למדה התורה דרך ארץ שיחזור גדול עם הקטן בשושבינות, כלומר, נאה לגדול לעסוק עם קטן, ואל ירע לו שמא אז זה לפי כבודו.

ג ושואלים: ולמאן דאמר [ודלעת מי שאומרו] כי ה"צלע" ענינה "פרצוף", שהוא לאדם שני פרצופים קדימה ולאחור, הי מינייהו סגי ברישא (מי מהם הלך בראש)? אמר רב נחמן בר יצחק: מסתברא דגברא סגי ברישא (מסתבר ששהגבר הלך בראש). דתניא [ושכן שנינו בבריייתא]: לא יהלך אדם אחוריי אשה בדרין, שכן הוא מתבונן בה כל הזמן. ואפילו אשתו נודמנה לו על הגשר – יסלקנה לצדדין, כלומר, ימהר ללכת כדי שתהיה בצדו ולא לפניו. וכל העובר אחוריי אשה בנהר כשהוא מרימה בגדיה בעבורה כמים – אין לו חלק לעולם הבא. תנו רבנן [שנו חכמים]: המרצה (סופר) מעות לאשה מידו לידה כדי להסתכל בה, הרי הוא יוש בידו תורה ומעשים טובים כמשה יש בידו תורה ומעשים טובים ממה שבינו – לא ינקה מדינתו של גיהנום. ורמו דרבר – ממה שנאמר "יד ליד לא ינקה רע" (משלי יא, כא). הנרש: אפילו כסף מידו שלו לידה שלה, אפילו קיבל את התורה מידו של ה' לידו שלו, הנותן כסף מידו שלו לידה שלה, אפילו הנקרא "רע". אמר רב נחמן: מכאן יודעים אנו שמנוח אבי שמשון עם הארץ היה, דכתיב [ושאמר]: "וילך אחריה" (בראשית יג, יא). דכתיב [ושאמר] ב: "וילך אלקנה אחרי אשתו", וכן גבי [צאל] אלישע, דכתיב [ושאמר] ב: "ויקם וילך אחריה" (מלכים ב, ד, ל). האם הכי נמי [וכן גם כן] תאמר כי הפירוש הוא שהלך אחריה ממש? אלא ודאי עליך לפרש שמשמעות הכינוי היא שהלך אחרי דבריה ואחרי עצתה, ואם כן גם במנחה אפשר להבין שהלך אחרי צעת אשתו והדרתה, ולא אחריה ממש. אמר רב אשי: ולמאי דקאמר [ולפי מה שאמר] רב נחמן, שמונח עם הארץ היה, יש לומר כי אפילו בי [בבית] הרב נמי [גם כן] לא קרא (למד מקרא), שאף הילדים הלוואים מקרא בלבד מוצאים דבר זה כתוב. שנאמר: "ותקם רבקה ונתנחה ותרכבה על הגמלים ותלכנה אחרי האיש" (בראשית כד, א). אחרי דווקא, ולא לפני האיש. ובענין זה של הליכה שאינה ראויה אמר ר' יוחנן: מוטב לאדם שילך אחוריי ארי ולא אחוריי אשה, אחוריי אשה ולא אחוריי עבודה זרה, שאז הוא נראה כמלווה בעבודה זרה. את ההלכה האחרונה סייגו בכמה סייגים: ולא אמרן [אמרו] כן אלא דלא דרי מידי [שאינו נושא עמו דבר], ואי דרי מידי [ואולם אם הוא נושא עמו דבר] – לית לן [אין לנו] בה איסור, שהכל מבינים מדוע אינו נכנס לבית הכנסת. וכן לא אמרן [אמרו] כן אלא דליכא פתחא אחרינא [שאינו פתח אחר, נוסף בבית הכנסת, אבל אם איכא פתחא אחרינא [יש פתח אחר] – לית לן [אין לנו] בה כל חשש. ולא אמרן [אמרו] כן, אלא דלא רכיב חמרא [כשאינו רוכב על החמור], אבל אם הוא רכיב חמרא [רוכב על החמור] – לית לן [אין לנו] בה כל חשש. ולא אמרן [אמרו] כן, אלא דלא מנח [כשאינו מניח] תפילין, אבל אם הוא מנח [מניח] תפילין – לית לן [אין לנו] בה כל חשש.

ג וילמאן דאמר "פרצוף", הי מינייהו סגי ברישא? אמר רב נחמן בר יצחק: מסתברא דגברא סגי ברישא, דתניא: לא יהלך אדם אחוריי אשה בדרין ויאפילו אשתו, נודמנה לו על הגשר – יסלקנה לצדדין, וכל העובר אחוריי אשה בנהר – אין לו חלק לעולם הבא. תנו רבנן: "המרצה מעות לאשה מידו לידה כדי להסתכל בה, אפילו יש בידו תורה ופ"ה, לא ינקה רע" – לא ינקה מדינתו של גיהנום, "אמר רב נחמן: מנוח עם הארץ היה, דכתיב "וילך אחריי אשתו". מתקיף לה רב נחמן בר יצחק: אלא מעתה גבי אלקנה, דכתיב "וילך אלקנה אחרי אשתו", וגבי אלישע דכתיב "וילך וילך אחריה", הכי נמי אחריה ממש?! אלא – אחרי דבריה ואחרי עצתה, ה"קא נמי – אחרי דבריה ואחרי עצתה. אמר רב אשי: וילמאי דקאמר רב נחמן מנוח עם הארץ היה – אפילו בי רב נמי לא קרא, שנאמר: "ותקם רבקה ונתנחה ותרכבה על הגמלים ותלכנה אחרי האיש", ולא לפני האיש. אמר רב יוחנן: אחוריי ארי ולא אחוריי אשה, אחוריי אשה – ולא אחוריי בית הכנסת שפעשה שהעבור מתפילין. ולא אמרן אלא דלא דרי מידי, ואי דרי מידי – לית לן [אין לנו] בה. ולא אמרן אלא דליכא פתחא אחרינא, ואי איכא פתחא אחרינא – לית לן [אין לנו] בה. ולא אמרן אלא דלא מנח תפילין, אבל מנח תפילין – לית לן [אין לנו] בה.

ד אמר רב: יצור הרע דומה לזכוכי, ויושב בין שני מפתחי הלב, שנאמר: "ובוכי מות יבאיש יביע שמן ורקח". וישמואל אמר: "פמין חשה הוא דומה, שנאמר: "לפתח חטאת רובין". תנו רבנן: שתי כליות יש בו בצדדים, אחת יועצתו לטובה ואחת יועצתו לרעה. ומסתברא דטובה לימינו ורעה לשמאלו, דכתיב: "לב חכם לימינו ולב כסיל לשמאלו". תנו רבנן: "כליות יועצות, לב מביין, לשון מחתך, פה גומר, ופשט מכניס ומוציא כל מיני מאכל, קנה מוציא קול, עבודה זרה, שאז הוא נראה כמלווה בעבודה זרה.

ה אמר רב: יצר הרע דומה לזכוכי, ויושב בין שני מפתחי הלב, שנאמר: "ובוכי מות יבאיש יביע שמן ורקח". וישמואל אמר: "פמין חשה הוא דומה, שנאמר: "לפתח חטאת רובין". תנו רבנן: שתי כליות יש בו בצדדים, אחת יועצתו לטובה ואחת יועצתו לרעה. ומסתברא דטובה לימינו ורעה לשמאלו, דכתיב: "לב חכם לימינו ולב כסיל לשמאלו". תנו רבנן: "כליות יועצות, לב מביין, לשון מחתך, פה גומר, ופשט מכניס ומוציא כל מיני מאכל, קנה מוציא קול, עבודה זרה, שאז הוא נראה כמלווה בעבודה זרה. את ההלכה האחרונה סייגו בכמה סייגים: ולא אמרן [אמרו] כן אלא דלא דרי מידי [שאינו נושא עמו דבר], ואי דרי מידי [ואולם אם הוא נושא עמו דבר] – לית לן [אין לנו] בה איסור, שהכל מבינים מדוע אינו נכנס לבית הכנסת. וכן לא אמרן [אמרו] כן אלא דליכא פתחא אחרינא [שאינו פתח אחר, נוסף בבית הכנסת, אבל אם איכא פתחא אחרינא [יש פתח אחר] – לית לן [אין לנו] בה כל חשש. ולא אמרן [אמרו] כן, אלא דלא רכיב חמרא [כשאינו רוכב על החמור], אבל אם הוא רכיב חמרא [רוכב על החמור] – לית לן [אין לנו] בה כל חשש. ולא אמרן [אמרו] כן, אלא דלא מנח [כשאינו מניח] תפילין, אבל אם הוא מנח [מניח] תפילין – לית לן [אין לנו] בה כל חשש.

ה אמר רב: יצר הרע דומה לזכוכי, ויושב בין שני מפתחי הלב, שנאמר: "ובוכי מות יבאיש יביע שמן ורקח". וישמואל אמר: "פמין חשה הוא דומה, שנאמר: "לפתח חטאת רובין". תנו רבנן: שתי כליות יש בו בצדדים, אחת יועצתו לטובה ואחת יועצתו לרעה. ומסתברא דטובה לימינו ורעה לשמאלו, דכתיב: "לב חכם לימינו ולב כסיל לשמאלו". תנו רבנן: "כליות יועצות, לב מביין, לשון מחתך, פה גומר, ופשט מכניס ומוציא כל מיני מאכל, קנה מוציא קול, עבודה זרה, שאז הוא נראה כמלווה בעבודה זרה. את ההלכה האחרונה סייגו בכמה סייגים: ולא אמרן [אמרו] כן אלא דלא דרי מידי [שאינו נושא עמו דבר], ואי דרי מידי [ואולם אם הוא נושא עמו דבר] – לית לן [אין לנו] בה איסור, שהכל מבינים מדוע אינו נכנס לבית הכנסת. וכן לא אמרן [אמרו] כן אלא דליכא פתחא אחרינא [שאינו פתח אחר, נוסף בבית הכנסת, אבל אם איכא פתחא אחרינא [יש פתח אחר] – לית לן [אין לנו] בה כל חשש. ולא אמרן [אמרו] כן, אלא דלא רכיב חמרא [כשאינו רוכב על החמור], אבל אם הוא רכיב חמרא [רוכב על החמור] – לית לן [אין לנו] בה כל חשש. ולא אמרן [אמרו] כן, אלא דלא מנח [כשאינו מניח] תפילין, אבל אם הוא מנח [מניח] תפילין – לית לן [אין לנו] בה כל חשש.

ה אמר רב: יצר הרע דומה לזכוכי, ויושב בין שני מפתחי הלב, שנאמר: "ובוכי מות יבאיש יביע שמן ורקח". וישמואל אמר: "פמין חשה הוא דומה, שנאמר: "לפתח חטאת רובין". תנו רבנן: שתי כליות יש בו בצדדים, אחת יועצתו לטובה ואחת יועצתו לרעה. ומסתברא דטובה לימינו ורעה לשמאלו, דכתיב: "לב חכם לימינו ולב כסיל לשמאלו". תנו רבנן: "כליות יועצות, לב מביין, לשון מחתך, פה גומר, ופשט מכניס ומוציא כל מיני מאכל, קנה מוציא קול, עבודה זרה, שאז הוא נראה כמלווה בעבודה זרה. את ההלכה האחרונה סייגו בכמה סייגים: ולא אמרן [אמרו] כן אלא דלא דרי מידי [שאינו נושא עמו דבר], ואי דרי מידי [ואולם אם הוא נושא עמו דבר] – לית לן [אין לנו] בה איסור, שהכל מבינים מדוע אינו נכנס לבית הכנסת. וכן לא אמרן [אמרו] כן אלא דליכא פתחא אחרינא [שאינו פתח אחר, נוסף בבית הכנסת, אבל אם איכא פתחא אחרינא [יש פתח אחר] – לית לן [אין לנו] בה כל חשש. ולא אמרן [אמרו] כן, אלא דלא רכיב חמרא [כשאינו רוכב על החמור], אבל אם הוא רכיב חמרא [רוכב על החמור] – לית לן [אין לנו] בה כל חשש. ולא אמרן [אמרו] כן, אלא דלא מנח [כשאינו מניח] תפילין, אבל אם הוא מנח [מניח] תפילין – לית לן [אין לנו] בה כל חשש.

ה אמר רב: יצר הרע דומה לזכוכי, ויושב בין שני מפתחי הלב, שנאמר: "ובוכי מות יבאיש יביע שמן ורקח". וישמואל אמר: "פמין חשה הוא דומה, שנאמר: "לפתח חטאת רובין". תנו רבנן: שתי כליות יש בו בצדדים, אחת יועצתו לטובה ואחת יועצתו לרעה. ומסתברא דטובה לימינו ורעה לשמאלו, דכתיב: "לב חכם לימינו ולב כסיל לשמאלו". תנו רבנן: "כליות יועצות, לב מביין, לשון מחתך, פה גומר, ופשט מכניס ומוציא כל מיני מאכל, קנה מוציא קול, עבודה זרה, שאז הוא נראה כמלווה בעבודה זרה. את ההלכה האחרונה סייגו בכמה סייגים: ולא אמרן [אמרו] כן אלא דלא דרי מידי [שאינו נושא עמו דבר], ואי דרי מידי [ואולם אם הוא נושא עמו דבר] – לית לן [אין לנו] בה איסור, שהכל מבינים מדוע אינו נכנס לבית הכנסת. וכן לא אמרן [אמרו] כן אלא דליכא פתחא אחרינא [שאינו פתח אחר, נוסף בבית הכנסת, אבל אם איכא פתחא אחרינא [יש פתח אחר] – לית לן [אין לנו] בה כל חשש. ולא אמרן [אמרו] כן, אלא דלא רכיב חמרא [כשאינו רוכב על החמור], אבל אם הוא רכיב חמרא [רוכב על החמור] – לית לן [אין לנו] בה כל חשש. ולא אמרן [אמרו] כן, אלא דלא מנח [כשאינו מניח] תפילין, אבל אם הוא מנח [מניח] תפילין – לית לן [אין לנו] בה כל חשש.

- מסורת הש"ס**
י. ביר פייס.
יא. מסכת כלה פ"א.
יב. ילקוש חיי שרה קט.
יג. ילקוש שופטים סה.
יד. ברכות ח"ב.
יז. ילקוש קהלת זבובי (בשניו שם).
טו. ילקוש בראשית לא.
טז. שבת ל"ג, חולין י"א.

- גרסות**
העובר אחרי אשה... אין לו חלק וכו' בבתי... לא ינקה מדינת של גיהנום.
וילך אלקנה וכו' בילקוש: וילך אלקנה אל ביתו.
החיים
שושבינות
השושבין הוא מלווה וידידו של החתן. אולם שלא כבחטונות במינו שבתן השושבין הוא רק המלווה את החתן אל חופתה. היה השושבין בזמן החשנה והתלמוד דואר לחתן בכל המצטרף לו, ואף עשה סעודה מיוחדת לכבודו. השושבינות, לאמור הקשר בין השושבינים היה קשר קרוב של ידידות ונעשה כינוי ליחסי ידידות בכלל. יש אפילו גד מפסטי יש המחייבות החתן לחזויר את השושבינות לידידו שמישם עברו כשושבין.

שפע
למד את עמי
www.hashefa.co.il

מסורת הש"ס

- א. ילקיש תהלים תשכ"ט (בשינוי שם).
- ב. שם (בשינוי שם).
- ג. ספרי ואחתי לב. (בשינוי שם) פסחים כה,א. סנהדרין ע"א, יומא כב,א. ילקיש ואחתי תתלו.
- ד. גמרא שם. ילקיש שם (בשינוי שם).
- ה. תנאומא ובא.

גדרות

אמר רבא כגון אנו בגיטאות ובתי: **אמר רבה** וכן נראה.
מפני מלכות בגיטאות ובתי: **מאמון** ב"ה.
פפוס מי הביאך בבתי וטחטאות: **פפוס על מה** הביאך.

אישים

רבי אליעזר
הוא ר' אליעזר בן הורקנוס, המסורה ר' אליעזר הגדול. מגדולי התנאים בתקופת שלחן הרובן הבית.
ר' אליעזר היה בן שלמנחם לויים ששירה אשר תחיתה בא צאצאו של משה רבינו. אף כי החל בלימוד התורה בגיל מבוגר הגיע עד מהרה להיות תלמוד המובהק והאוהב של רבן יוחנן בן זכאי. רבו הפליג כל כך בשבחו עד שאמר "אם יהיו כל חכמי ישראל בפק מאוניס, ובליעור בן הורקנוס כפי שניה – מרכיב את כולם".

והריאה שואבת כל מיני משקין, הכבד כועס, והמרה זורקת בו טפה של מרה ומניחתו על ידי כך מכוּסו, הטחול שרוק הקרקבן טוחן את המאכל, והקיבה ישנה, האף נעור. ואם שינו את תפקידיהם שניעור הישן או ישן הנעור – הרי האדם נמוק והולך לו. וכן **תנא**: **אם שניהם ישנים או שניהם נעורים** – מיד האדם מת.

א ועוד בענין יצר האדם, תניא הגלילי אומר: את הצדיקים היצר הטוב שופטן, שנאמר: "ולבי חלל בקרבי" (תהלים קט, כב), שהיצר הרע נעלם לגמרי מלבו. הרשעים היצר הרע שופטן, שנאמר: "נאם פשע לרשע בקרב לבי אין פחד אלהים לנגד עיניו" (שם לו, ב). והבינונים – זה וזה, היצר הטוב והיצר הרע, שופטן, שנאמר: "יעמד לימין אביון לרושיע משפטי נפשו" (שם קט, א), שיש אנשים שנשפטים על ידי שניים. אמר רבה: אנשים כגון אנו הם הבינונים. אמר ליה [לר] אבי תלמידו: אם כן, לא שביק מר חיי [אין] אדוני מניח חיים] לכל בריה, שאם אדם כמותך הוא בינוני, כיצד אפוא יעריכו את שאר בני האדם? ואמר רבא: לא איברי עלמא [נברא העולם] אלא לרשיעי גמורי [לרשעים גמורים] או לצדיקי גמורי [לצדיקים גמורים], והשאר אינם חיים בשלמות המובהק. אמר רבא: לידע אינש בנפשיה [יידע האדם בעצמו] אם צדיק גמור הוא אם לאו [אם]. שאם אינו צדיק גמור יידע שחיוו יהיו חיי סבל. וכעין זה אמר רב: לא איברי עלמא [נברא העולם] אלא לאחאב בן עמרי הרשע שאין לו חלק לעולם הבא ולר' חנינא בן דוסא. ומכארים: לאחאב בן עמרי – העולם הזה, ולר' חנינא בן דוסא – העולם הבא.

ב שנינו במשנה את פירוש הכתוב "ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאורך" (דברים ו, ה). וכהמשך לכן תניא [שנינו בבבלי] "אליעזר למא נאמר 'בכל נפשך', למה נאמר 'בכל מאורך'?" והיפך, אם נאמר "בכל מאורך", למה נאמר "בכל נפשך"? אמר ר' עקיבא שם: "אם יש לך אדם שגופו חביב עליו יותר מממונו – לכן נאמר 'בכל נפשך', שעליו חתה את נפשו על קידוש ה'." ואם יש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו – לכן נאמר "בכל מאורך", שמוכנו הוא – בכל כושר. ר' עקיבא אומר: "בכל נפשך" יש להבין: אפילו נוטל את נפשך, ומסופר באריכות כיצד חי וקיים ר' עקיבא עצמו את הדברים הללו. תנו רבנן [שנו חכמים]: פעם יהודה ומצאו את ר' עקיבא שהיה מתירא מפני המלכות? אמר ליה [לר] עקיבא: אמר להם: מפני מה אתם בורחים? אמרו לו: מפני הרשתות שמביאין עלינו בני אדם. אמר להם: שמא רצונכם שתעלו ליבשה, ונדורו אני ואתם יחד, כשם שדרו אבותי עם אבותיכם? אמרו לו: הדיגים; וכי אתה הוא שאומרים עליך פקח שבחיות? לא פקח אתה, אלא טפש אתה! ומה במקום חיותנו, בתוך המים, אנו מתיראין במקום מיתתנו מחורף למים – על אחת כמה וכמה! והנמשל: אף אנהנו היהודים עכשיו יושבים ועוסקים בתורה, שכתוב בה ביחס לעצמה: "כי הוא חייך וארך ימיו" (דברים ל, כ) – כך אנו מתיראים מהמלכות, אם אנו הולכים ומבטלים ממנה, שהוא מקום מיתתנו – על אחת כמה וכמה! אמרו: לא היו ימים מועטים, שלא עבר זמן רב עד שתפסוהו את ר' עקיבא וחבשוהו בבית האסורים, ותפסו את פפוס בן יהודה וחבשוהו אצלו. אמר לו ר' עקיבא לפפוס: פפוס, מי הביאך לכאן? אמר ליה: אשריך

שואבת כל מיני משקין – אף על פי שהן נכנסין נכנס דרך הוטט, הריאה שואבת כל מיני משקין, הכבד כועס, והמרה זורקת בו טפה של מרה ומניחתו על ידי כך מכוּסו, הטחול שרוק הקרקבן טוחן את המאכל, והקיבה ישנה, האף נעור. ואם שינו את תפקידיהם שניעור הישן או ישן הנעור – הרי האדם נמוק והולך לו. וכן **תנא**: **אם שניהם ישנים או שניהם נעורים** – מיד האדם מת.

א רבי יוסי הגלילי אומר: צדיקים – יצר טוב שופטן, שנאמר: "ולבי חלל בקרבי". רשעים – יצר רע שופטן, שנאמר: "נאם פשע לרשע בקרב לבי אין פחד אלהים לנגד עיניו", בינונים – זה וזה שופטן, שנאמר: "יעמד לימין אביון לרושיע משפטי נפשו". אמר רבא: כגון אנו בינונים. אמר ליה אבי תלמידו: אם כן, לא שביק מר חיי [אין] אדוני מניח חיים] לכל בריה, שאם אדם כמותך הוא בינוני, כיצד אפוא יעריכו את שאר בני האדם? ואמר רבא: לא איברי עלמא [נברא העולם] אלא לרשיעי גמורי [לרשעים גמורים] או לצדיקי גמורי [לצדיקים גמורים], והשאר אינם חיים בשלמות המובהק. אמר רבא: לידע אינש בנפשיה [יידע האדם בעצמו] אם צדיק גמור הוא אם לאו. אמר רב: לא איברי עלמא [נברא העולם] אלא לאחאב בן עמרי ולרבי חנינא בן דוסא; לאחאב בן עמרי – העולם הזה, ולרבי חנינא בן דוסא – העולם הבא.

ב ואהבת את ה' אלהיך. תניא, רבי אליעזר אומר: אם נאמר "בכל נפשך", למה נאמר "בכל מאורך"? ואם נאמר "בכל מאורך", למה נאמר "בכל נפשך"? ואם יש לך אדם שגופו חביב עליו מממונו – לכן נאמר "בכל נפשך", ואם יש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו – לכן נאמר "בכל מאורך". ומכארים: לאחאב בן עמרי – העולם הזה, ולר' חנינא בן דוסא – העולם הבא.

ב שנינו במשנה את פירוש הכתוב "ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאורך" (דברים ו, ה). וכהמשך לכן תניא [שנינו בבבלי] "אליעזר למא נאמר 'בכל נפשך', למה נאמר 'בכל מאורך'?" והיפך, אם נאמר "בכל מאורך", למה נאמר "בכל נפשך"? אמר ר' עקיבא שם: "אם יש לך אדם שגופו חביב עליו יותר מממונו – לכן נאמר 'בכל נפשך', שעליו חתה את נפשו על קידוש ה'." ואם יש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו – לכן נאמר "בכל מאורך", שמוכנו הוא – בכל כושר. ר' עקיבא אומר: "בכל נפשך" יש להבין: אפילו נוטל את נפשך, ומסופר באריכות כיצד חי וקיים ר' עקיבא עצמו את הדברים הללו. תנו רבנן [שנו חכמים]: פעם יהודה ומצאו את ר' עקיבא שהיה מתירא מפני המלכות? אמר ליה [לר] עקיבא: אמר להם: מפני מה אתם בורחים? אמרו לו: מפני הרשתות שמביאין עלינו בני אדם. אמר להם: שמא רצונכם שתעלו ליבשה, ונדורו אני ואתם יחד, כשם שדרו אבותי עם אבותיכם? אמרו לו: הדיגים; וכי אתה הוא שאומרים עליך פקח שבחיות? לא פקח אתה, אלא טפש אתה! ומה במקום חיותנו, בתוך המים, אנו מתיראין במקום מיתתנו מחורף למים – על אחת כמה וכמה! והנמשל: אף אנהנו היהודים עכשיו יושבים ועוסקים בתורה, שכתוב בה ביחס לעצמה: "כי הוא חייך וארך ימיו" (דברים ל, כ) – כך אנו מתיראים מהמלכות, אם אנו הולכים ומבטלים ממנה, שהוא מקום מיתתנו – על אחת כמה וכמה! אמרו: לא היו ימים מועטים, שלא עבר זמן רב עד שתפסוהו את ר' עקיבא וחבשוהו בבית האסורים, ותפסו את פפוס בן יהודה וחבשוהו אצלו. אמר לו ר' עקיבא לפפוס: פפוס, מי הביאך לכאן? אמר ליה: אשריך

שואבת כל מיני משקין – אף על פי שהן נכנסין נכנס דרך הוטט, הריאה שואבת כל מיני משקין, הכבד כועס, והמרה זורקת בו טפה של מרה ומניחתו על ידי כך מכוּסו, הטחול שרוק הקרקבן טוחן את המאכל, והקיבה ישנה, האף נעור. ואם שינו את תפקידיהם שניעור הישן או ישן הנעור – הרי האדם נמוק והולך לו. וכן **תנא**: **אם שניהם ישנים או שניהם נעורים** – מיד האדם מת.

א רבי יוסי הגלילי אומר: צדיקים – יצר טוב שופטן, שנאמר: "ולבי חלל בקרבי". רשעים – יצר רע שופטן, שנאמר: "נאם פשע לרשע בקרב לבי אין פחד אלהים לנגד עיניו", בינונים – זה וזה שופטן, שנאמר: "יעמד לימין אביון לרושיע משפטי נפשו". אמר רבא: כגון אנו בינונים. אמר ליה אבי תלמידו: אם כן, לא שביק מר חיי [אין] אדוני מניח חיים] לכל בריה, שאם אדם כמותך הוא בינוני, כיצד אפוא יעריכו את שאר בני האדם? ואמר רבא: לא איברי עלמא [נברא העולם] אלא לרשיעי גמורי [לרשעים גמורים] או לצדיקי גמורי [לצדיקים גמורים], והשאר אינם חיים בשלמות המובהק. אמר רבא: לידע אינש בנפשיה [יידע האדם בעצמו] אם צדיק גמור הוא אם לאו. אמר רב: לא איברי עלמא [נברא העולם] אלא לאחאב בן עמרי ולרבי חנינא בן דוסא; לאחאב בן עמרי – העולם הזה, ולרבי חנינא בן דוסא – העולם הבא.

והפורע – שופט אותם בדרך אחרת (ריא"ף, מהרש"א). לא איברי עלמא אלא לרשיעי גמורי או לצדיקי גמורי אף מטובת העולם הזה, כאבות והמלכים הידיקים, הרי דבר זה אינו שייך לשכר הידיקים, אלא גורלם המיוחד של אלה הוא שגרם להם, ואין זה אלא חסד חונן (ריעב"ץ).

והיה מקבל עליו עול מלכות שמים – קורא קריאת שמע. ממתים ידך י"י ממתים – מידך היה לו למוט, ולא מדי גשר ודס. מן הצופים – מקום שכולן לראות משם הר הבית, ומשם והלאה אין יכולין לראותו. וברואה – שכולן לראות משם, פרט אס מקום ממנו הוא. ובשארין גדר – מפסקו צנו לנה הבית. ובזמן שהשכינה שורה – שבת המקדש קיים. הנפה ביהודה לא יפנה מורח ומערב – אחריו למורח ופניו למערב, ולא אחריו למערב ופניו למורח, מפני שירושלים חלק יהודה היא נפסוה של ארץ יהודה, נצול שבן יהודה לנתינון, ויש מלך יהודה הימנה [למורח] עד סוף ארץ ישראל והימנה למערב עד סוף ארץ ישראל, שארץ יהודה על פני כל ארץ ארץ ישראל היא מן המורח למערב כרעוה ארוכה וקרה. וס יפנה מורח ומערב ופניו פרטו לנד ירושלים, או פרטו שלפניו או פרטו שלאחוריו. אצל פסוק ודרוס – יפנה וצנל שלל ארץ ישראל. וירושלים ממש, ברומה של ארץ יהודה. ובגליל – שהיא נפסוה של ארץ ישראל, לא יחור פניו לפון ודרוס אלא מורח ומערב. הכי גרסינן: והכמים אסרין. ולא גרסינן: נצל מקום. הכמים היינו תבא קמא – דלמרי: לא יפנה, ולא מפליג בין רואה ללא רואה בין ממן הבית בין ממן הרה. איבא בנייהו צדידים – ליהודה וגליל, שאינן כנגד ירושלים ממש. לתבא קמא – לדון מני אסירי, הוה דהא הנפסה ביהודה קאמר, כל יהודה משמט. ורנן אסירי ספרי: כנגד ירושלים ממש אסרו, אצל לדדון מותח. דהא דרבי יוסי קיימי, דלמרי לא אסרו אלא ברואה, אצל ברמקו לא, ואפילו כנגד ירושלים ממש. ואחר רנן למימר: והכמים אסרין, אפילו שלל ברואה ואפילו ממן הרה ומיהו נגד ירושלים לא. גרבי עקיבא אסרוי נצל מקום, הלך נמוה לארץ מני קאמר. הוה שדיין ליה לבני – נגיסט שיטע עליהן לפנות היו ממוקדים וקופות על דליהן ראשן אחד למורח והסיני למערב, לננה אחת לפסון ולננה אחת לדרום, והוא יושב על ההתח ונפנה צניחסי, נמלא הוה נפנה לפון ודרוס. ולא היה רואה לפנות נצנל מורח ומערב לפי שנצל נמוחה של ארץ ישראל עומדת, שלל יהא פרטו לא מפלגיו ולא מלאחוריו לנד ארץ ישראל. אול אביי שדינהו צפון ודרום – לראות אס יקפיר רבו על כך, או ספירא ליה כרבי עקיבא דלמרי נמוח לארץ מני קפדין עלה דימלאה.

תוספות

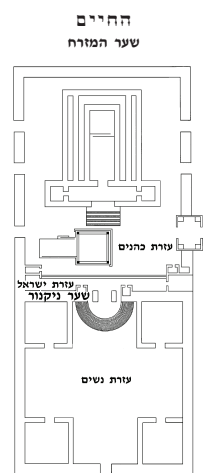
רבי עקיבא אסרו בכל מקום. מורח אחריו ופניו למערב, ומסקינן אפילו בחוץ לארץ ומפרש בירושלמי ובלבל שאין שם כותל.

מאן האי דקמצער לי? אגא כרבי עקיבא סבירא לי, דאמר: בכל מקום אסרו.

רבי עקיבא שנתפסת על דברי תורה. אוי לו לפפוס שנתפס על דברים בטלים. ומסופר כי בשעה שהוציאו את ר' עקיבא להריגה זמן קריאת שמע היה, והיו סורקים את בשרו במסרוקות של ברזל, והיה מקבל עליו עול מלכות שמים, שקרא קריאת שמע באותה שעה. אמרו לו תלמידיו: רבינו, עד כאן? וכי גם כשהיו עומדים על פסוק זה "בכל נפשך" – אפילו נוטל את נשמתך, אמת יבא לדידי ואקיימנו, ועכשיו שבא לדידי, לא אקיימנו? והיה מאריך במלה "אחד", עד שיעתה [יצאה] נשמתו ב"אחד". יעתה בת מן השמים ואמרה: "אשריך ר' עקיבא שיצאה נשמתך ב"אחד". אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא: וכי זו תורה וזו שכרה? וכפי שנאמר "ממתים ידך ה' ממתים מהלך" (תהלים י"ד), כלומר, ידך ה' הורגת וממתה ואיננה מצילה! אמר להם הקדוש ברוך הוא את סימונו של אותו פסוק: "חלקם בחיים" (שם), בעולם הבא, וכן יעתה בת קול ואמרה: "אשריך ר' עקיבא שאתה מזומן לחיי העולם הבא", שחלקך הוא כבר בחיים נצחיים.

רבי עקיבא שאתה מזומן לחיי העולם הבא. "לא יקל אדם את ראשו כנגד שער המזרח שהוא מכון פגנוד בית קדשי הקדשים" וכו'. אמר רב יהודה אמר רב: לא אמרו אלא מן הצופים ולפנים, וברואה. איתמר נמי, אמר רבי אבא בריה דרבי חייא בר אבא, "הכי אמר רבי יוחנן: לא אמרו אלא מן הצופים וברואה, וכבראיהו שורה. וכן אמר ר' אבא בריה דרב הונא, של אמר ר' אבא, הכי [כך] אמר ר' יוחנן: לא אמרו אלא מן הצופים ולפנים, וברואה ובשארין גדר המפסיקה, ורק בזמן שהשכינה שורה, כשהבית בבנינו. בהקשר לכך תנו רבנן [שנון חכמינו] הנפנה לצרכי ביהודה, לא יפנה כשהוא יושב בכיוון מורח ומערב, שאו הוא פונה כנגד ירושלים, אלא צפון ומערב, ואילו בגליל שהוא צפונה לירושלים לא יפנה אלא מורח ומערב, ולא צפון ודרום. ור' יוסי מתיר, שהיה ר' יוסי אומר: לא אסרו כל ההגבלות הללו אלא ברואה, ובמקום שאין שם גדר, ובזמן שהשכינה שורה. והכמים אסרין, ושואלים: דעת חכמים אלה האסורים היינו [נוהין] בדיוק דעת התנא קמא [הראשון] שגם הוא אסר! ומשיבים: איבא בנייהו [יש ביניהם] הבלד למעשה לגבי צדיק. במקום ביהודה שאינו ממש מורחה או מערבה לירושלים, או בגליל במקום שאינו מכוון בדרך צפונה לירושלים, לדעת תנא קמא – אסרו, ולצד צפון ודרום – מותר. ור' יוסי מתיר, שהיה ר' יוסי אומר: לא אסרו אלא ברואה את פני בית המקדש. ר' יהודה אומר: בזמן שבית המקדש קיים – אסרו, בזמן שאין בית המקדש קיים – מותר. ומוסיפים עוד שר' עקיבא אסר בכל מקום להיפנות מורח ומערב. ומקשים: שיטת ר' עקיבא הלא היינו [נוהין] בדיוק שיטת התנא קמא [הראשון] שאף הוא אסר! והשיבו: איבא בנייהו [יש ביניהם] הבלד למעשה לגבי חוץ לארץ, שלדעת ר' עקיבא בכל מקום, ואפילו חוץ לארץ – אסרו. ומסופר כי רבה הוה שדיין ליה לבני נהו מוחות אצלו בבית הכסא הלבנים שהיה נפנה עליהן, בין מורח ומערב. אול [הלך] אביי שדנהו [והשליכו] לצד צפון ודרום לדעת אם מקפיד רבה על הכיוון, או שהניחן כך במקרה. על [נכנס] רבה תרענהו [סידר אותן כראוי]. אמר: מאן האי דקא מצער לי [מי הוא זה שומעך אותי]? אגא [אני] כשיטת ר' עקיבא סבירא לי [נסבור אני] שאמר: בכל מקום אסרו.

מסורת הש"ס
1. ירושלמי ברכות פ"ט ה"ח. שם סוטה פ"ד ה"ה (בשינוי).
2. (בענין זה) מנחות כ"ב.
3. ירושלמי ברכות פ"ט ה"ח.
4. ספרי תצא. ירושלמי שם (בשינוי לשון).

תרשים של הר הבית והמקדש

לא יקל אדם את ראשו כנגד שער המזרח אסרו לנהוג קלות ראש כנגד השער המזרחי של בית המקדש, שהוא שער ניקור, מפני שהוא מכוון מול קודש הקדשים. (רמב"ם ספר עבודה הלכות בית הבחירה פ"ו ה"ח).

מן הצופים ולפנים בזמן הבית אסרו לנהוג קלות ראש במקום הקרוב למקדש מחר הצופים, אם המקדש נראה משם, ובלא מחיצה. (רמב"ם שם ה"ח).

מורח ומערב אסרו להיפנות [לצרכים גדולים] במקום מגולה שאין בו מחיצות. בין מורח ומערב, משום ביון השכינה שהיא שורה במערב ומפני המקדש שהוא במערב. והלכה זו אף בחוץ לארץ, כדברי ר' עקיבא. (רמב"ם שם ה"ט. שיע' אר"ח ג, ה).

כל ימי החינו מצטער וכו' במקורות אחרים מסופר שהיה ר' עקיבא מראה פנים שמחות בשעת עינויו, ולכן שאלוהו התלמידיו לא על עצם מסירת הנפש (שעליה כל ישראל מצווים), אלא על קבלת הסורים ברוח. והסביר להם שהוא שמח על קיומה השלם של מצוה זו.

אורה ההלכה

אפילו נוטל את נפשו על שלוש עבירות חמורות – עבודה זרה, שפיכות דמים וגילוי ערוה – חייב למסור נפשו ולא לעבור עליהן. (רמב"ם ספר מועד הלכות יסודי התורה פ"ה ה"ז).